

Az induló reformáció harcai – a 95 tétel hangsúlyai

**Hol van az igazi tekintély? Lutherben dúló harcok / Luther harcai...¹
Mennyi harcot vállalt a mai – sokszor langymeleg – keresztyénnel szemben?**

A 95 tétel

A középkori római katolikusság azt tanította, hogy a bűnbánat szentségében feloldozott bűnös Isten előtt is érvényes bocsánatot nyer a paptól. A bűnöknek megfelelő büntetésekről pedig azt tanították, hogy azok kétfélék: örökké tartók és ideig tartók. Az örök büntetésektől aránylag könnyen megszabadulhat a bűnös a gyónás alkalmával nyert feloldozás által, de nem így az ideig tartó büntetésektől, melyeket az egyház, illetőleg annak képviselője, a pap szab ki elégtételül. Így a bűnösnek Istennel szemben való leszámolása eléggé egyszerűen elintézhető volt, de annál nagyobb súllyal neheztedek reá az egyház földi követelése. Ehhez járult még, hogy az állítólagos tisztító tűz gyötrelmeivel állandóan fenyegették az embereket, úgy hogy ettől a közönséges halandók sokkal inkább rettegetek, mint az örök kárhozattól.

Az ideig tartó büntetések, illetőleg elégtételek, melyekhez az állítólagos tisztító tűzben szenvedéseket is számították, igen sokfélék voltak. Száműzetés, lemondás arról, ami a legkedvesebb, esztendőkre terjedő böjtölés kenyéren és vízen, elzarándokolás távoli országokba, esetleg a Szentföldre, eltiltás az eladástól és vásárlástól, stb. Azt ígérték, hogy ezekkel a földi büntetésekkel a tisztító tűzben büntetéseket lehet csökkenteni és kiegyenlíteni. De senki sem volt bizonyosságban afelől, vajon a tisztító tűzi gyötrődéseit mind levezekelte-e? Mindenki könnyíteni igyekezett büntetésein. Az egyház vezetői ezt lehetővé is tették. Már a hatodik századtól kezdve megengedték a bűnökért elégtételül kiszabott súlyos büntetéseknek könnyebb természetűekkel való felcserélését. Később azt is megengedték, hogy a bűnös személyes teljesítményeit megválthassa, mégpedig az egyház számára hasznot jelentő cselekedetekkel. Ilyenek voltak pl. a bőséges adakozás templomépítésre s az egyház egyéb céljaira, részvétel a keresztes háborúkban stb. Az ideig tartó földi és tisztító tűzben büntetések elengedését (indulgentia) nevezték búcsúnak. Ez az elengedés lehetett részleges, pl. pénzadományért, vagy teljes, pl. keresztes hadjáratban való részvételért. II. Orbán pápa 1095-ben teljes búcsú ígéréssel igyekezett minél nagyobb sereget toborozni a keresztes hadjáratra. Lassankint új kegyelmi eszközzé lett a búcsú. További fejlődése már csak a pápák pénzbeli szükségleteitől függött... A búcsú elnyerésének ez a lehetősége hatalmas jövedelmet hozott a pápai udvarnak. Az 1300-ban hirdetett jubileumi esztendőben teljes búcsút ígértek azoknak, akik elzarándokolnak Rómába és ott teljesítik, amit nekik a papok előírnak. Idővel az ebből származó jövedelem is kevés lett. 1390-től már a római zarándokutakat is meg lehetett váltani pénzen. Ezután a búcsút felkínálták más helyeken is és az egyház ügyes búcsúkereskedői szinte házhoz szállították a hivatalosan is „Szent árunak” (merx sancta) nevezett búcsút...

Az embernek a büntetésektől való szabadulása azonban még mindig attól függött, hogy találkozik-e egy búcsúárussal. Szerettek volna az emberek teljes bizonyosságban lenni afelől, hogy az ideig tartó büntetésekből semmit sem visznek át a túlvilági tisztító tűzbe. Erre szolgáltak 1294 óta az úgynevezett gyónócédulák vagy búcsúcédulák. Ezeket meghatározott árjegyzéki áron pénzért lehetett vásárolni. A cédulát a vásárló nevére állították ki s tulajdonosa

¹ Virág Jenő: **Dr. Luther Márton önmagáról** – OLBK Budapest, 1991³ alapján történt az előadás anyagának összeállítása (lásd 89-95.,106-108.,114-115.,120-121.,129-132.,141.,146-147. oldalak)

bármikor bármelyik papnál meggyónhatott, de úgy, hogy a pap köteles volt neki egy ízben egészséges állapotában, egy ízben pedig halálos veszélyben teljes bűcsút adni.

A jövedelem még mindig nem volt elegendő, s a bűcsúk iránti kereslet sem csökkent. 1476-ban a bűcsút tehát kiterjesztették az elhaltak lelkére is. Ezzel soha nem látott pénzforrás tárult fel. Mindenki igyekezett kedves halottjainak lelkét kiváltani a túlvilági szenvedésekből.

Így lépett Isten ingyervaló kegyelmének helyébe az emberi kapzsiság, a Krisztus érdemébe vetett hit helyébe pedig a pénz. A bűcsújövedelmek egyik része egyházi intézményeké, egyházfejedelmeké, bűcsúárúsításban érdekelt bankároké lett, míg más része a római udvart illette, vagy azt az egyházi célt, amelynek érdekében engedélyezték a bűcsút. A pápák azonban a maguk számára is többször igénybe vették a más célra gyűjtött összegeket... X. Leó pápa a római Péter-templomra indított gyűjtésből több ízben kiségitette magát, amikor a naponkint űzött szenvedélyes kártyázás szorult helyzetbe sodorta. Vagy pl. VI. Sándor pápa 1500-ban bűcsút hirdetett, hogy ennek jövedelméből sereget küldjenek a törökök kiűzésére. A begyűlt pénz legnagyobb részét azonban öszentsége törvénytelen fiára, Borgia Cézárra költötte.

... Mivel a bűcsú a bűnökért elégtételül járó büntetések megszüntetését ígérte pénzért, igen sokan engedélynek tekintették a szabad bűnözésre. Luther korában éppen a római Péter-templom építése érdekében árultak bűcsút s annak németországi egyedárúsítását Albert mainzi érsekre bízták 50 százalékos haszonrészesedés mellett. Szászország területére, ahol Luther is élt, Bölcs Frigyes fejedelem nem engedte be a bűcsúkereskedő papokat. A lakosság azonban az országhatár túlsó oldalán fekvő helységekből éppen elég alkalmat talált a bűcsúcédulák megvásárlására. A bűcsút itt Tetzl János (1465-1519) árusította az érsek megbízásából. Amikor Luther látta a bűcsúárulásnak a nép lelki és erkölcsi életére gyakorolt veszedelmes hatását, kénytelen volt ellene fellépni. 1516. október 31-én tartotta első prédikációját a bűcsú ellen. Máskor is prédikált, leveleket is írt a bűcsúárúsítás megszüntetése érdekében, de teljesen hiába. Végül a wittenbergi nagy ereklýeünnep és bűcsúnap (nov. 1.) alkalmából a bűcsúkereskedésre vonatkozó aggályait és bíráló megjegyzéseit 95 tudományos tételben foglalta össze. Tételeit kinyomatta s 1517. október 31-én déli 12 órakor kiszögezte a wittenbergi vártemplom ajtajára. Ezzel a bűcsú ereje és értéke felett való vitára hívta ki korának tudósait.

Dr. Luther Márton 95 tételének legfontosabb gondolatai ezek:

- Egyedül Jézus Krisztus az egyház ura. Nincsen az egyházban külön isteni hatalom és külön emberi hatalom. Krisztusnak bűnbánatra hívó szava vonatkozik egész életünkre.
- Nincs részleges és teljes bűnbánat, csak állandó bűnbánat van.
- A halottak lelke felett nincs másnak hatalma, mint Krisztusnak. Halandó ember túlvilági hatalommal nem rendelkezik, ha mindjárt papának hívják is.
- Üdvösségünk egyedül Krisztustól függ, nem pedig emberi rendelkezésektől, avagy bűcsúktól. Az ember hite által mindent megkap Krisztustól bűcsú nélkül is.
- Krisztus szeretetet kíván tőlünk legfőképpen. A bűcsú azonban az embernek pénzért való fölmentése a szeretet kötelezése alól. Éppen azért, aki bűcsút vásárol, Isten haragját hívja ki.
- Az egyház legfőbb kötelessége, hogy Urának, a Krisztusnak igéjét hirdesse, ne pedig a bűcsúkat. Az egyház egyedüli és legnagyobb kincse az evangélium, amit hirdet. Az egyház nem érdemszerző jócselekedetek takarékpénztára, ahová a hívő érdemeket halmoz az örök lelki nyugdíj számára.
- Az egyház vezetőinek az lenne kötelessége, hogy az evangélium hirdetését biztosítsák, a bűcsúhirdetést pedig megtiltsák, mert Isten egykor számadásra hívja őket is.

- A búcsúárusítás veszedelmes dolog az egyháznak a hívek előtt való szereplése szempontjából is, mert maga a nép is éles kérdéseket tesz fel a búcsúk ellen. A búcsúárulás megszüntetésével a jelenleg hanyatló pápai tekintély is csak emelkedne.
- A földi és a földöntúli élet boldogságát, a lelkiismeret békességét nem érheti el az ember önző biztosítékokkal. Ha lenne is olyan béke, az hamis lenne. Békesség csak ott van, ahol Krisztus van. Krisztus pedig csak ott van, ahol kereszt van. Tehát az üdvösség csak azé, aki Urát, a Krisztust, a keresztviselésben követi.

A 95 tételben kifejtett alapgondolatok 1513 óta Luther előtt egészen természetesek voltak. Jól tudta azt is, hogy szembekerült az általános vallásossággal. A 95 tétel jelentőségét abban látjuk, hogy egyrészt Luthernek a Szentírás alapuló teológiája itt ütközik össze első ízben nyilvánosan a római katolikus vallásossággal, másrészt pedig, hogy a búcsúk bírálatával akaratlanul is hozzányúlt a pápa hatalmához...

Luther tételei ellen egyelőre senki nem kelt vitára. Annál érdekesebb, hogy a 95 tétel a lehető legrövidebb idő alatt elterjedt egész Európában. Általános volt az öröm, hogy végre valaki nyíltan síkra száll az igazságért.

Luthert barátai féltették. Megütköztek tételein. Tetzl János ellentételeket bocsátott ki. Eck János ingolstadti tanár élesen támadta Luthert. A Domonkos-rendiek Tetzl János rendtársukat védelmezni akarván, prédikációikban szidták az „eretneket”. Luther tehát további iratokban volt kénytelen védekezni a támadások ellen. Egyházi főhatósága, Albert mainzi érsek hallgatott az egész dologról. Nem akart ujjat húzni a hatalmas Ágoston-renddel, elküldte hát a tételeket intézkedés végett Rómába. Közben a domonkosrendiek, a római katolikuság eretneküldöző inkvizítorai feljelentették Rómában Luthert, mint eretneket...

Kihallgatáson Kajetánnál

Amint Luther látta, milyen hevesen támadják anélkül, hogy megcáfolnák, magyarázatot írt a 95 tételhez és alázatos levél kíséretében elküldte azt X. Leó pápának. Akkor még nem volt rossz véleménye a pápa felől. De minden alázatosságánál és engedelmességénél erősebb volt benne a Szentíráshoz való hűség s az az elhatározás, hogy semmit sem von vissza, hacsak a Szentírásból meg nem cáfolják.

A pápa Luther ügyét eleinte szokványos szerzetesi vitának tekintette, de a túlbuzgó Domokos-rendiek komoly fegyelmi ügyé dagasztották. Prierias Sylvester, a pápai udvar teológiai szakértője iratot készített a 95 tételről. Elvetette azokat és becsmérlő módon, gorombán támadta a szerzőt. Luthert 1518. augusztus 7-én Rómába idézték. Hatvan napon belül kellett volna megjelennie az eretnekek fölött ítélező pápai bíróság előtt. Ennek a bíróságnak tagja volt Prierias Sylvester is... Jól tudta Luther, hogy ha Rómába kell mennie, vagy börtönben, vagy máglyán fejezi be életét.

Közben Luther más feltűnő lépést is tett. Megtámadta az egyházi átkot. Az egyházi átkot akkor alkalmazták, amikor valaki megsértette az egyház érdekeit. Pl. ha valaki megtagadta a tized beszolgáltatását; avagy valamely város tanácsa egyházi testületeknek bor- és sörszállítmányai után vámot követelt s ezeknek a szeszes italoknak egyházi épületekben történő árusítására is adót vetett ki, avagy egy gonosztetten rajtakapott papot a világi bíróság elítélni merészelt stb. A kiátkozott ember nem vehetett részt az egyházi és polgári életben, nem adhatott el, nem vásárolhatott, az egyházi szolgálatokat vele szemben megtagadták, az emberek előtt megvetendőnek tüntették fel, sőt a vele érintkezőkre is kiterjesztették az átkot, holta után pedig túlvilági gonosz sorsának jelképezésére, mint valami állatot, a temető megszentelt területén kívül, haragszó és áldás nélkül földelték el. A római katolikuságnak ezzel az intézkedésével

szemben Luther 1518. május 16-án tartott prédikációjában kijelentette, hogy aki igaztalan átok alatt hal meg, üdvözülni, bárhogyan temessék is el. Erről kémjei útján azonnal értesült Kajetán bíbornok is, aki éppen az ágostai² gyűlésen a pápát képviselte. Erre a hírre sürgették a pápát, hogy végre már intézze el ezt az ügyet. Ekkor letartóztatási parancsot küldöttek Rómából Luther ellen s megbízták Kajetánt, hogy a „gonoszság fiát” fogassa el...

Az öregedő Miksa császárnak legfőbb törekvése az volt, hogy unokaöccse, Habsburgi Károly javára lekösse a választófejedelmek szavazatát. A pápa ezt igen-igen rossz szemmel nézte, hiszen Károlyé volt Spanyolország, a nápolyi királyság s ha ehhez még Németország koronáját is megkapja, akaratát érvényesítheti egész Európában, sőt, még a pápával szemben is. Bölcs Frigyes szász választófejedelem, a legtekintélyesebb uralkodó egyelőre visszautasította Miksa császár óhaját s ezzel oly nagy szívességet tett a pápának, hogy az a legmagasabb pápai kitüntetés, az arany rózsát szánta Frigyesnek. Természetes tehát, hogy amikor Bölcs Frigyes nem akarta Rómának kiszolgáltatni Luthert, aki az ő kedves wittenbergi egyetemét felvirágoztatta és azt kérte, hogy Luthert Németországban hallgassák ki, azonnal teljesítették kérését. Így ez az ügy is Kajetán kezébe került.

1518. október 12-én Ágosta városában Kajetán bíbornok mindannak teljes megtagadását követelte Luthertől, amit eddig tanított. Különösen kifogásolta az 58. tételt, mely szerint Krisztus érdeme nem azonos az egyház kincsével. A bíbornok egy pápai bullára hivatkozott, Luther viszont a Szentírással bizonyította, hogy Krisztus az ő érdemével a bűnök bocsánatát szerezte meg. Az egyház kincse az Isten ingyenvaló kegyelméről szóló örömhír, azaz evangélium. Az egyház nem osztozhatja a Krisztus érdemeit. A bűnbocsánat egyedül Isten hatalmában van. Erre Kajetán válasza egy durva kiáltás volt, mellyel felszólította Luthert, hogy fenntartás nélkül vonja vissza tételeit... Ezután Luther fellebbezett a „rosszul értesített pápától a jól értesítendő pápához” s ezzel határozottan kifejezte, hogy őt a bíbornok sem meg nem győzte, sem meg nem cáfolta.

Béketárgyalások Miltitz Károllyal

Kajetán bíbornok Lutherrel szemben a hatalom eszközeit akarta igénybe venni. Bölcs Frigyes³től azt kívánta, hogy szolgáltatassa ki Luthert a római udvar kezeibe. A 95 tételt senki komoly érvekkel meg nem cáfolta s így Luther nem vonhatta vissza azokat. Elhatározta hát, hogy önként elhagyja Szászországot és Franciaországba megy... Tisztelői azonban meggyőzték a fejedelmet afelől, hogy akkor cselekszik a leghelyesebben, ha megvédi Luthert. Amikor Luther a wittenbergi feketekolostorban éppen búcsúvacsoráját tartotta, megérkezett Spalatin³ levele arról, hogy Luther a fejedelem kívánságára maradjon itthon.

Ebben a helyzetben érkezett Bölcs Frigyeshez a pápa követségében Miltitz Károly kamarás. A legmagasabb pápai kitüntetés, az erény aranyrózsáját hozta két óhaj kíséretében. Az egyik: a fejedelem a császárválasztásnál a pápa érdekeit képviselje s a másik: szolgáltatassa ki Luthert. A biztonság kedvéért Miltitz átokbullát is vitt magával. Az általános hangulat hatása alatt azonban megfordította köpenyegét és átok helyett béketárgyalásokat kezdett az „eretnekekkel”. Altenburgban 1519 januárjában sikerült is megegyeznie Lutherrel abban, hogy mindkét fél elássa a fegyvereket s a jövőben kölcsönösen hallgatnak. A kifogásolt tételeket pedig egy pártatlan bíróság elé viszik. Luther ezt jó lelkiismerettel ígérhette meg, hiszen tételei tulajdonképpen vitatételek voltak... Bár Luther a megállapodáshoz szigorúan alkalmazkodott, Miltitz kísérlete mégsem vezethetett tartós békére. A küzdelem ugyanis nem emberi

² Augsburg régi magyar neve, a latin név alapján

³ Bölcs Frigyes udvari papja

véleményekért, hanem Isten ígéjéért folyt.

Eközben a wittenbergi egyetem soha nem álmódott fejlődésnek indult. Luther hihetetlen bőséggel és gyorsasággal ontotta könyveit... Egész Európa felfigyelt munkásságára s a mindenünnen Wittenbergbe sereglő egyetemi ifjúság számára új egyetemi épületet kellett emelni. Fokozta az egyetem vonzóerejét a nagyhírű, humanista műveltségű, tudós tanár: Melanchthon Fülöp.

Miksa császár halála (1519. I. 12.) után a pápa ismét felelevenítette Bölcs Frigyessel ápolt kapcsolatait. A pápa most barátságos levélben szólította fel Luthert tételei visszavonására. A római udvar pedig Bölcs Frigyest kedvét keresvén felajánlotta azt is, hogy Luthert bíbornokká lépteti elő és megteszi érsekké...

A Miltitz Károllyal kötött megállapodást Luther ellenségei sorozatosan megszegték. Ez kényszerítette Luthert arra, hogy a hallgatásból kilépjen. Egymásután jelentek meg védekező és Szentírást magyarázó könyvei.

A lipcsei vitatkozás

Eck János az ingolstadti egyetem tanára többször írt már Luther ellen anélkül, hogy a közvélemény őt észrevette volna. Mindenáron a nagy nyilvánosság elé akart kerülni. A kegyelem és a szabad akarat kérdésében ellentétben állott Karlstadt András wittenbergi egyetemi tanárral. A kérdés tisztázására Eck vitatkozásra hívta ki Karlstadtot Lipcse városába. Mikor azonban Luther elolvasta Eck vitatételeit, igen meglepődött, mert azok nem annyira Karlstadt, mint inkább őellene irányultak. Eck ismerte azt a pápai nyilatkozatot, mely szerint az egyház hivatalosan is helyesnek tartja a búcsúk hirdetését és árusítását. Így tehát a hivatalos egyház védelme alatt érezte magát. Eck János fölvetette azt a kérdést, vajon honnan ered a pápa elsőbbsége? Eck szerint a pápa mindenkor Péter követője s így Krisztus utódja. Luther szerint viszont a pápák hatalmi igénye csak a negyedik században kezdődik. A pápa egyházi egyeduralma azonban még Luther előtt száz évvel sem volt meg, mert a konstanzi zsinat (1414-1418) kijelentette egyik hivatalos iratában (Sacrosancta, 1415. TV. 6.), hogy az egyházban a legfőbb hatalom a zsinaté és nem a pápáé. A zsinat a pápa felett áll. Hatalmát a zsinat gyakorolta is, mert a meglevő pápát letette és újat választott. Luther nyíltan kijelentette, hogy a korabeli pápai hatalom az utolsó négy évszázad pápai rendeleteire vezethető vissza. A pápai hatalommal szemben áll a Szentírás, a niceai zsinat (325) és az egyház történetének több mint egy évezrede. Luther szerint a pápát a hagyomány, az állással járó tisztesség s emberi jog alapján különös megbecsülésben részesíthetik hívei: az egyház azonban nem egy látható főnek a hatalmán, hanem a Krisztustól való függésen alapul. Az egyház nem ott van, ahol a pápa hatalmát elismerik, hanem ott, ahol az Isten ígéjét hirdetik és hisznek benne. Ezek a vélemények ütköztek meg a lipcsei vitában.

Karlstadt mindjárt az első napokban (1519. június 27 - július 1.) csatát veszített Eck Jánossal szemben. Ekkor Luther vette át a szót... Mivel a lipcseiek még borzadva emlékeztek a huszita háborúkra, Eck arra törekedett, hogy Luthert huszita eretnokséggel vádolhassa. A husziták ugyanis tagadták mind a pápa, mind a zsinatok egyházi hatalmát. Így nemcsak a pápa, hanem a zsinatok tekintélyének a kérdése is belekerült a tárgyalásba. Luther bátran megállt az igazság mellett akkor is, amikor ilyen alattomos módon akarták veszélybe sodorni s kijelentette, hogy mind a zsinatok, mind a pápa tévedhetnek, hiszen emberi tényezők. Eck János örvendezett, hogy kimutatta Lutherben a huszita eretneket és a hírverés minden eszközét felhasználta, hogy Luther ellen hangolja kortársait...

Az átokbulla

Lipcséből hazatérve, az eddigénél is nagyobb munkakedvvel ült Luther íróasztalához... Építő és vitatkozó könyveket írt. (Előkészülés a halálra. A keresztség. A bűnbánat. Az úrvacsora. Az egyházi átok. A jócselekedetek stb.)

A szellemi harcban egyre láthatóbb lett a régi és új lelkiség közötti szakadék mélysége. Prierias Sylvester, a pápa tanácsadója 1519-ben megtámadta Luther lipcsei tételeit és a pápának valóságos isteni jogkört tulajdonított. A római főpap istenítését tartalmazó iratot Luther néhány megjegyzés kíséretében újra kinyomatta. Hadd ítéljen az olvasók józan értelme. Eck János is írt Luther tételei ellen. Ezzel valóságos céltáblává tette magát, mert nem vette figyelembe Valla Lőrinc (1407-1457) olasz tudós leleplezéseit arról, hogy a legrégebbi pápai okiratok hamisítványok. Egy Alfeld nevű Ferenc-rendi barát is kihegyezte tollát Luther ellen... Mivel ezeket az iratokat sokan olvasták, Luther kénytelen volt védekezni. Ezért írta meg „A római pápaságról” szóló könyvét.

Az események hatása alatt egyre erősödött Lutherben az a vélemény, hogy a római trónon maga az antikrisztus ül s az egyházban uralomra jutott az „ős ellenség”... Idevonatkozó gondolatait Luther „A német nemzet keresztyén nemességéhez” írt világtörténelmi jelentőségű könyvében fejtette ki. A könyv 1520 augusztusában került ki a nyomdából és két hét alatt négyezer példány fogyott el belőle. Példátlan hatást váltott ki mind a barátok, mind az ellenség táborában...

„Az egyház babiloni fogságáról” szóló munkájában a szentségek kérdését vizsgálta meg Luther. Megállapította, hogy a szentségek a pápák kezén elvesztették eredeti lényegüket, emberi érdemszerző cselekedetté váltak, melyekkel a papság rendelkezik. Éppen ezért az egyház nem tudja Isten kegyelmét szabadon közölni. Emberi rendelkezések fogságában sínylődik, mint régen Izrael népe Babilonban. Vissza kell hát térni a szentség eredeti szentírási értelmezéséhez.

Ezalatt Rómában újra tárgyalták Luther ügyét. A lipcsei vitában híressé vált Eck János közreműködésével elkészítették s 1520. június 15-én kiadták a Luther elleni pápai bullát. Eszerint, ha Luther a megjelölt tételeket hatvan nap alatt vissza nem vonja, egyházi átok sújtja. Luther levelet írt a római pápának, melyben világosan kifejtette, hogy csak a Szentírásból vett bizonyítékokkal lehetne őt tételei visszavonására bírni.

Ugyanebben az időben, 1520 végén jelent meg Luthernek egyik igen nagy hatású könyve: „A keresztyén ember szabadságáról.”

A római udvar intézkedésére Luther könyveit igen sok helyen máglyatűzben hamvasztották el. A pápai átok még hatalmas fegyver volt. Hírére sok olyan ember, aki eredetileg Luther mellett foglalt állást, teljesen tanácstalanná vált.

Dr. Luther Márton, akit a pápa kiátkozott nyájából, nemsokára válaszolt is az átokra. 1520. december 10-én Wittenberg városfalain kívül a pápaság legfontosabb könyveit az átokbullával együtt nyilvánosan elégette. Az átoklevelet e szavakkal dobta tűzbe: „Mivel megszorítottad Isten szentjét (ti. Krisztust), égessen meg téged az örök tűz.” ... Ennek a lépésnek mérhetetlen jelentőséget egyedül Luther látta világosan. Másnap tanítványai előtt arról beszélt, hogy aki ilyet cselekszik, az előtt csak két út van. Az egyik a kárhozatba, a másik a vértanúságba visz...

A wormszi birodalmi gyűlés – Wartburg

Az 1519-ben császárrá választott V. Károly uralkodása elé nagy várakozással tekintett a német nemzet. A koronázás után birodalmi gyűlést készítettek elő, hogy azon a nemzet minden baját orvosolják. A fiatal császár magatartását előre meghatározta erős római katolikus szellemben

való neveltetése és az a vélekedése, hogy minden társadalmi nyugtalanság mögött a wittenbergi reformátor munkássága áll.

Hosszas huzavona után Luthert is meghívták a gyűlésre. Veszélytelen utazást biztosító császári levél birtokában, számos barátja kíséretében utazott Luther Wormsba. Útja az egyes helységeken át valóságos diadalmenet volt. Mind barátai, mind ellenségei számos kísérletet tettek arra, hogy visszatartsák a gyűlésen való megjelenéstől. Isten azonban Luthert – saját szavai szerint – vakmerővé tette.

1521. április 16-án délelőtt érkezett meg Luther Wormsba... Mikor – *a második kihallgatás során (megj. A. L.)* – rövid választ kértek tőle, Luther ezt felelte: „Jól van tehát! Mivel császári felséged és kegyelmességetek rövid választ követelnek, adok olyat, amelynek sem szarva, sem foga nincs: ha csak a Szentírás bizonyosságával vagy világos észokokkal meg nem győznek (mert én a pápának és a zsinatnak magában nem hiszek, mivel nyilvánvaló, hogy azok gyakran tévedtek és egymásnak ellene mondtak), lelkiismeretem Isten igéjének foglya, semmit vissza nem vonhatok, és nem is akarok, mert nem ajánlatos és nem tanácsos bármit is a lelkiismeret ellen cselekedni. Itt állok, másként nem tehetek. Isten segítsen engem! Ámen!”⁴

A kihallgatás és Luther bizonyágtétele után a császár kijelentette, hogy minden erejével igyekszik elnyomni Luther istentelen ügyét. Ezután ígéretének megfelelően még 21 napi veszélytelen utazást biztosítván, hazabocsátotta az „eretneket”. Bölcs Frigyes fejedelem az elutazás előtt megüzente Luthernek, hogy biztonságba fogja őt helyezni.

A Wormsból Wittenberg felé vezető úton Bölcs Frigyes megbízott emberei színleg elrabolták Luthert és Wartburg várába vitték. (1521. május 4.) Luthernek Wormsból történt távozása (ápr. 26.) után alig egy hónappal, 1521. május 25-én V. Károly császár aláírta a Luther és követői ellen kiadott birodalmi átkot. Ezentúl senki sem nyújthat szállást, ételt, vagy bármiféle segítséget sem Luthernek, sem híveinek. Sőt mint eretnekeket el kell fogni őket. Vagyonuk azé lesz, aki a hatóságoknak átadja őket. Luther könyveit árusítani tilos, vallási tartalmú könyveket pedig csak egyházi cenzúra engedélyezése után szabad terjeszteni. Most azonban csoda történt. A holtnak vélt Luther tanítása csak most terjedt igazán. A reformáció ügyét, Isten igéjének terjedését most már nem lehetett megállítani. Haladt Luther nélkül is. Erről beszéltek a szűzszéken, a városi tanácsüléseken, a céhek összejövetelein, a vendégfogadóknak, az otthonokban, a piacokon, városon és falun egyaránt.

Wartburgban pedig Luther a roppant felelősség, emberfeletti munka és borzalmas kísértések terhét hordozta lelkén. Élénken levelezett wittenbergi barátaival... Nekik küldött Luther bátorítást és útmutatást leveleiben. Tíz hónapi wartburgi tartózkodása alatt sokirányú irodalmi munkásságot fejtett ki. Zsoltármagyarázatokat írt, befejezte Magnificat című munkáját, megkezdte postillás könyvét. A legfontosabb pedig, hogy lefordította az újszövetséget népe nyelvére. Az eddigi fordítók szokásától eltérően ő nem a Róma által egyedül hitelesnek nyilvánított latin fordítást ültette át, hanem az eredeti görög szöveget.

Luther maga így emlékezik később ezekre a külső és belső harcokra, és arra, hogy mit végzett el benne az Úr és hogyan erősítette meg mindezek közepette: „1518-ban dr. Staupitz felmentett engem a szerzetesi engedelmesség alól és átadott Istennek. 1519-ben Leó pápa kiközösített egyházából s így másodszer mentettek fel a szerzetesség alól. 1521-ben Károly császár közösített ki a birodalomból és így harmadszor is felmentettek. A zsoltáros azonban ezt mondja (28. Zsolt. 10. v.) »Az Úr magához vesz engem!«”⁵

4 Ez a bekezdés az idézettel a Konfirmációi Káté szövegéből származik – Kiadta: A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya Budapest, 1967⁴; 64-65. oldal

5 *Virág Jenő: Dr. Luther Márton önmagáról* – OLBK Budapest, 1991³; 108-109. oldal

Reformáció ma – új 95 tétel

Láttuk, hogy Luther mennyi külső harcot és belső tusakodást, kísértést szenvedett és vállalt azokban az években az Úr igéjéért, a Krisztusban megjelent megigazító, üdvözítő kegyelem tiszta evangéliumáért. Milyen harcot kell ma nekünk vállalnunk? A harcot mi sem kerülhetjük el! Jól mutatja ezt az az „új 95 tétel”, amelyet Dr. Lothar Gassmann állított össze 1996-ban, Luther halála 450. évfordulójának évében: „Reformáció ma – 95 tétel az egyház és a társadalom helyzetéről”⁶ címmel. A tételeket 1996. október 27-én szögezték ki a wittenbergi vártemplom úgynevezett „tételkapujára”, egy hitvalló konferencia keretében. A sok nyelvre lefordított tétel sor aláírói / elfogadói között ott van az Evangélikusok Közössége az Evangéliumért (EKE) is. Szemléltetve azt a küzdelmet, amelyet ma nekünk kell az ÚR igéjéhez ragaszkodva megvívni, álljon itt néhány tétel ebből az iratból ízelítőül:

8. Az a társadalom, amely eltűri, sőt nyíltan támogatja azokat a cselekményeket, amelyekre a Szentírás azt mondja: „bűn” vagy „utálatos” Isten előtt, saját sírját ássa. Megérett az ítéletre. *„Az igazságosság felmagasztalja a népet, a bűn pedig gyalázatukra van a nemzeteknek.”* (Péld 14,34)

11. Ebben a helyzetben mind a helyi gyülekezeteknek, mind a nagy egyházaknak világszerte komolyan kellene venniük azt a megbízatásukat, hogy „világosság” és „só” legyenek, és így szegüljenek szembe ezzel a negatív folyamattal (Mt 5,13–16; Róm 12,2; Ef 5,11).

13. Az egyházon belül egyes személyek és csoportok bátran harcolnak ugyan a korszellelem ellen, de az egyház mint egész igen sok országban egyre jobban elszakad a rendeltetésétől: nem hirdeti az evangéliumot, és nem védelmezi Isten törvényét.

30. Minél jobban alkalmazkodik az egyház a korszellelemhez, annál nagyobb a veszedelme annak, hogy nem csak *Isten Lelkét űzik ki* az egyház központjából, hanem *idegen szellemeket engednek be* a hátsó ajtón.

86. Bizonyos társadalmi csoportosulások és pártok számos államban előmozdítják a káoszt és az anarchiát azzal, hogy harcolnak – nyíltan vagy titokban – a Tízparancsolatban lefektetett alapvető isteni igazságok ellen.

92. Az Úr Jézus Krisztus azonban visszatér hatalommal és dicsőséggel, és véget vet *„a törvénytíprónak, a kárhozat fiának”* (2Thessz 2,3).

94. Jézus Krisztus értünk való kereszthaláláért hálából munkálkodunk érte és egyháza építésén, iránta való szeretetből, abban a bizonyosságban, hogy övé a győzelem.

95. *„Az Isten által vetett szilárd alap azonban megáll, amelynek a pecsétje ez: »Ismeri az Úr az övéit, és hagyja el a gonoszt mindenki, aki az Úr nevét vallja!«”* (2Tim 2,19) Ámen.

Összeállította: *Adámi László*

6 A Reformáció ma – 95 tétel az egyház és a társadalom helyzetéről c. irat megjelent (többek között) a HÍD c. evangélikus missziói magazin 2010. évi I. számának 27-31. oldalain